

Lenka J. Budilová: *Od krevní msty k postsocialismu. Vývoj antropologického zájmu o Balkán*

Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK) 2020, 217 s.

Antropoložka Lenka J. Budilová se sice věnuje řadě oblastí od evropské antropologie přes dějiny rodiny až po antropologii rodiny a genderu. Její publikační aktivity v poslední dekádě však jasně poukazují na to, že těžištěm jejího odborného zájmu je Balkán, přesněji řečeno Bulharsko. Právě zde se totiž nacházela krajan-ská vesnice Vojvodovo, jejíž „česká“ éra je vymezena roky 1900 až 1950, kdy naprostá většina obyvatelstva vesnice reemigrovala do Československa. Dá se říci, že právě díky pěti vojvodovským publikacím, na kterých spolupracovala, se Budilová stala známou. Balkánu se přitom týká i její nová kniha. Tentokrát se ovšem nejedná o prezentaci badatelských výsledků vzniklých na základě vlastního terénního výzkumu, nýbrž o práci přehledovou. Jak sama v úvodu říká: „Ambicí této knihy je ukázat, jak se anglosaská sociální a kulturní antropologie vztahovala k balkánskému prostoru, jakými způsoby jej zkoumala a jak byl Balkán zobrazován ve výsledných textech (s. 5).“

Kniha je rozčleněna do pěti hlavních kapitol. V první z nich autorka podává určitý úvod do problematiky vývoje antropologického bádání v průběhu 20. století. Anglosaská antropologie se od počátku zaměřovala převážně na nezápadní, mimo-evropské společnosti. Disciplína se tak etablovala jako věda zabývající se „těmi druhými“. Až po druhé světové válce se

antropologický zájem začal přesouvat k moderním, západním, komplexním společnostem. Tento posun v oblasti zájmu byl logicky doprovázen specifickými změnami ve sféře teorie a metodologie.

Vlastní jádro knihy tvoří tři velké kapitoly, které jsou zaměřeny na vývoj antropologického zájmu o Balkán od počátku minulého století až do dnešních dní. První z nich se zaměřuje na období od počátku 20. století do roku 1945. Jsou zde představeny některé předvědecké pokusy o poznání Balkánu, tedy etnograficky orientované cestopisy a amatérské výzkumy, dále pak první antropologické výzkumy předválečného období. Druhá hlavní a také nejobsáhlejší kapitola nazvaná Terénní výzkumy na Balkáně po roce 1945 se zabývá poválečným obdobím do roku 1989. V této éře došlo k markantnímu nárůstu antropologických výzkumů v Evropě, což se odrazilo i v množství teorií a konceptů, které se vztahují k balkánskému areálu, od modernizační teorie, přes antropologii Středomoří, koncept *honour and shame* až po výzkumy etnických identit. Třetí hlavní kapitola je zaměřena na období po pádu komunismu až po současnost. Tato část sleduje témata, která se na antropologické mapě Balkánu objevila spolu s politickými změnami, jako jsou například postsocialistická transformace, pronikání globalizace, konzum nebo postsocialistická nostalgie.

V každé ze tří kapitol se místy vyskytují šedé boxy s textem. V nich autorka čtenáři představuje témata, která byla (a jsou) předmětem zájmu badatelů, například krevní msta, kmotrovství, zádruha a podobně. Cílem těchto „vsuvek“ je ukázat, jak na daný fenomén či instituci nahlíželi různí výzkumníci a jaké závěry a diskuze vzešly z jejich aktivit.

V páté, závěrečné kapitole Budilová vymezuje pozici balkánských výzkumů v antropologickém bádání jako celku. Ukazuje, co tyto výzkumy antropologii přinesly, zda a jaký měly vliv na obecné antropologické vědění. Dalším tématem kapitoly je porovnání anglosaské antropologie a místních disciplín z hlediska jejich teorie a metodologie.

Jak sama autorka říká, jedním z důvodů, které ji vedly k napsání knihy, byla nespokojenost s faktem, že antropologie je v českém akademickém prostředí představena zejména prostřednictvím líbivých publikací učebnicového stříhu, kde je disciplína prezentována jako studium vzdálené exotiky doprovázené dobrodružstvím. Mezi ikonami z učebnic a reálnou antropologickou praxí tak vzniká propast, kterou se příliš nedaří překlenout. A ačkoli i pro nás má dodnes Balkán příchutí exotiky, či spíše Orientu, tak příklady studií z kulturně bližšího terénu přeci jen pomáhají „demytizovat“ terénní výzkum jako takový. Navíc ačkoli je základní teoretická báze této studie definována sociální

a kulturní antropologií, tam, kde je to relevantní, autorka konfrontuje antropologii s lokálními badatelskými diskursy, jako jsou folkloristika, etnologie a etnografie. Právě to je jedním z momentů, kterými se jí přirozenou cestou daří ukázat specifika antropologického myšlení.

Knihu *Od krevní msty k postsocialismu* je možné číst různými způsoby. Můžeme na ni nahlížet jako na text primárně zacílený na odbornou veřejnost. Publikaci je však jistě možné vnímat i jako učebnici. Ačkoli hned v úvodním textu autorka prohlašuje, že není jejím záměrem vytvořit další knihu učebnicového stříhu, tak vzhledem k tomu, že jde o skutečně unikátní práci, se tato možnost doslova nabízí. Publikaci bych však doporučila i laikovi se zájmem o Balkán. Dobře se čte, je přehledná a srozumitelná a netrpí ani častým neduhem současných odborných textů, kterým je nadužívání cizích slov a odborné terminologie.

Tereza Lančová

TerezaLancova@seznam.cz